

צב"ק ע"א הלכות

מלך: קניא יארק געטליש

פסוקים 1

כח"ב 6

ונתן במכות מצרים סימנים לומר³⁶⁹ כי זה הוא הסיודר המדוקדק הנזכר בתורה³⁷⁰, לא כמו שזכרו בספר תילים במזמור ע"חוי"י: דם ערוב צפרדע ארבה ברד דבר בכורות, ובמזמור ק"הי"י: חשך דם צפרדעים ערוב כינים ברד ארבה בכורות, על כן בא ר' יהודה ועשה בהם סימנים שהוא המסודר בתורה שזה הסיודר הראוי,

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן:

סימנים יין מן הכוס על כל מכה וסבת.

- דם • צפרדע • כנים
- ערוב • דבר • שחין
- ברד • ארבה • חשך
- מפת בכורות

רבי יהודה היה נותן בהם סמנים:

סימנים יין מן הכוס שלוש פעמים. על כל סימן

דצ"ד • עד"ש • באח"ב

מיוחדים 2

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ד עד"ש באח"ב. וא"ת מה בא רבי יהודה ללמדנו, זיל קרי בי רב היא¹³⁵.

ביטול קצוות 3

ר' יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ד עד"ש באח"ב. למה הוצרכו אלו הסימנים והלא אמרנום בפסוקים שלפנינו¹⁹², ועוד שחשבנום כאמור "אלו הן"¹⁹³.

כ"ב 4

ר' יהודה היה נותן בהם סימן דצ"ד עד"ש באח"ב. תימה, מה סימן נתן ר' יהודה, וכי אין אדם יודע ליקח מכל תיבה אות ולעשות סימן,

מיוחדים 5

ר"ל¹³⁶ לולא הסימנים הייתי אומר אין מוקדם ומאוחר בתורה¹³⁷, שהרי¹³⁸ דוד לא מנאם כסדר הזה, שבתחילה אמר: שלח חשך ויחשיך (תהלים קה כח), ואח"כ: הפך את מימיהם לדם (שם שם כט), ואחר כך: שרץ ארצם צפרדעים (שם שם ל)¹³⁹. ומצאתי בשחר טוב¹⁴⁰ שבסדר זה היו כתובים במטה, והיינו דכתיב: ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות (שמות ד יז), מלמד שהיה מביט באותיות של דצ"ד עד"ש באח"ב. ר' לוי ז"ל¹⁴¹.

בפסוק מיוחדים - 7

ור"ח פי דאשטעקן שפסוד הוה הוה קורן ככאי כבדים הא כבד שטוב בתלים את.

פי' כח"ב - 8

ו. צ"ע היכן מציינו שמביאי הביכורים היו קוראים את סדר המכות. ובספרי כי תבוא (פיסקא שא) לגבי פרשת ביכורים מובאים סימני רבי יהודה דצ"ד עד"ש באח"ב, אך לא מבואר שם שיש לקרוא על פי סימנים אלו.

מיוחדים 9

השתי הלחם¹⁰ ארכן שבעה טפחים ורחבן ד' טפחים וקרנותי ארבע אצבעות לחם הפנים¹¹ ארכן י' טפחים ורחבן ה' טפחים וקרנותיו שבע אצבעות ר' יהודה אומר שלא¹² תמעה ור"ד היו

כ"ב בקר 10

אבל יש לפרש שתי הלחם²¹⁹ דאמרינן: כיצד שתי הלחם אורכן שבעה ורחבן ארבעה וקרנותיהן ארבע אצבעות, ולחם הפנים אורכן עשרה ורחבן חמשה וקרנותיו שבעה אצבעות. ור' יהודה אומר: שלא תטעה זד"ד יה"י. נמצא שר' יהודה היה רגיל לעשות סימנים שלא יטעה אדם. אע"פ שאינו דומה טעותו של זה לטעותו של זה²²⁰.

מיוחדים 11

כראמר רב הונא אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום ר"מ לעולם¹⁰ ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה

כח"ב 12

היה נותן בהן סימנים. לא היה מפרשם בפירוש, אלא על ידי סימנים היה אומר בברייתא: דצ"ד עד"ש באח"ב, כדי לקצר, ולעולם ישנה האדם לתלמידו דרך קצרה⁷⁸.

מיוחדים 13

ג לך והפרע ממנו, כ"אמר לו היאך אביא עליך עשר מכות, אמר לו (שמות ד יז) ואת המטה הזה תקח בידך, אמר ר' יהודה, המטה משקל ארבעים סאה היה ושל סנפיריגון היה ועשר מכות תקוקות עליך נוטריקון דצ"ד עד"ש באח"ב, אמר לו הקדוש ברוך הוא

19 פסוקים אחרים

ר' יהודה היה נותן בהם סימנין דצ"ך עד"ש באחד.ב. לך חילקן בלשון הזה לפי שדצ"ך הם מכות הארץ⁶⁸ ועד"ש מכות מקריות⁶⁹ בא"ח(ב) מכות האויר⁷⁰, ושיתף מכת בכורות עמהם לפי שאין לה זוג, אך התשעה חילק.

20 אבות ח"י

רבי יהודה היה נותן בהם סימנין דצ"ך עד"ש באחד.ב. פירוש¹⁶⁰, לך חילקן בלשון זה, כי דצ"ך הם מכות הארץ ועד"ש הם מכות מקריות בא"ח(ב) מכות האויר ושיתף מכת בכורות עם בא"ח לפי שאין לה זוג, אך התשעה חילק.

21 אבא

מפרשים⁷⁹ טעם הסימנים: דם צפרדע על ידי התראה⁸⁰, שהיה מתרה בו עד שלא הכהו, וכינים שלא בהתראה⁸¹, ומכאן סמכו חכמים⁸² דמי שלקה בבית דין ושנה שבשלישית כונסין אותו לכיפה בלא התראה⁸³, וכן⁸⁴ ערוב ודבר היו בהתראה⁸⁵ ושחין שלא בהתראה, וכן ברד וארבה בהתראה⁸⁶ וחשך בלא התראה.

22 אבא

וה"ר יוסף ברו"ס¹⁷⁸ פירש שלפיכך חלקן להודיענו השלישית שבה לא התרה לעולם בשלישית¹⁷⁹, ושיתף רבי יהודה מכת בכורים עם באח"ב¹⁷⁷ לפי שאין לה זוג, אף על פי שהתרה בו.

23 אבא

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים וכו' - פירוש, שרבי יהודה סובר שראשי תיבות היו כתובים על המטה, דצ"ך כו', וכן מפורש במכילתא. (וכ"כ הרמב"ן שמות ד, כא והוא במדרש רבה שמות ה, ו).

י (א) וראמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו וגו'. ודרשו רבותינו דל"י: כי עשר מכות דצ"ך עד"ש באח"ב כמו שהם מסודרות בתורה. כסדר הזה היו השמים בהתראה השלישית שלא בהתראה, דצ בהתראה, ד' בלא התראה, ע' בלא התראה, ב"א בהתראה, ח' בלא התראה. מכת בכורות. שהיא העשירית בהתראה כי יחזור לסדר הראשון. זה דרשו רבותינו דל"י הפרשיות מוכיחות כן. ואם תסתכל בכתובים בכל הפרשיות תמצא כי השמים שהן בהתראה. באחת יאמר: התיצב לפני פרעה, ובשניה יאמר: בא אל פרעה. התחיל במכת הדם: לך אל פרעה בבקר, ונצבת לקראתו על שפת היאור¹, ובמכת צפרדעים הוזכר: בא אל פרעה², מכת הכנים אין שם התראה. ומכאן דרשו רבותינו דל"י: מי שלקה ושנה * שוב אין מתרין אותו³. במכת הערוב חזר לסדרו הראשון הוזכר שם: השכם בבקר והתיצב לפני פרעה ונה יוצא המיטה⁴, ובמכת הדבר הוזכר: בא אל פרעה⁵, מכת השחין אין שם התראה. במכת הארבה שבאן הוזכר: בא אל פרעה, מכת חשך אין שם התראה. ועל כן נראה לי לפרש כי משה היה מודיעו המכה והיה עושה לו התראה פעם אחת על היאור ופעם שנית בהיכלו. וענין בא אל פרעה' שיוזכרו הכתובים בכל פעם ופעם באורו שייכנס בהיכלו, והכתובים מוכיחים כן. כי מעת שהתרה לו במכת הדם על שפת היאור⁶ הגיד הכתוב כי מיד נכנס פרעה אל היכלו. שנאמר: ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם אזאת⁷.

24 אבא

דבר אחר²³²: דצ"ך נעשה ע"י אהרן²³³ שהמים והארץ לא לקו ע"י משה²³⁴, עד"ש ע"י משה²³⁵, באח"ב ע"י הקב"ה²³⁶, שארבע מכות אלו אין אדם יכול לעשותן אלא הקב"ה בכבודו.

25 אבא

עוד הועילנו ר' יהודה שחילק אותן לשלשה חלקים דצ"ך עד"ש באח"ב כי כן היו: שלשה³⁹⁶ בידי אהרן שהיו בארץ - דצ"ך³⁹⁷ ואהרן היה כחו בארץ³⁹⁸, ושלשה על ידי הקב"ה שהם עד"ש³⁹⁹ שהיתה בהם הפלאה⁴⁰⁰ ולא היה בהן⁴⁰¹ יד

בשקסס הזה הבא עליו את המכות. ואהרן אחיך יהיה נביאך. קשם שהדורש יושב ודורש והאמורא אומר לפניו, קף אתה תדבר את כל אשר אצנך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה, ועל ידי שניהם נעשו כל הדברים שנאמר (שמות יא י) ומשה ואהרן עשו את כל המפתים האלה.

14 אבא

ומצאתי בשוחר טוב¹⁴⁰ שבסדר זה היו כתובים במטה, היינו דכתיב: ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות (שמות ד יז), מלמד שהיה מביט באותיות של דצ"ך עד"ש באח"ב. ר' לוי ז"ל¹⁴¹.

15 אבא

ובירושלמי²³⁷ אומר שכן היו כתובים במטה, והיו: אשר תעשה בו את האותות (שמות ד יז). ואמרינן בתנחומא²³⁸ שהמטה של סנפירינן היה וכתוב בו דצ"ך עד"ש באח"ב.

16 אבא

אלו עשר מכות - פירוש, כך כתובים על המטה, דם וצפרדע, וכן כולם.

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים וכו' - פירוש, שרבי יהודה סובר שראשי תיבות היו כתובים על המטה, דצ"ך כו', וכן מפורש במכילתא. (וכ"כ הרמב"ן שמות ד, כא והוא במדרש רבה שמות ה, ו).

17 אבא

דבר אחר

בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזֶרַע נְטוּיָה
וּבְמַרְא גְדוֹל
וּבְאִתּוֹת
וּבְמַפְתִּים
שְׁתִּים
שְׁתִּים
שְׁתִּים
שְׁתִּים
שְׁתִּים

18 אבא

ר' עזר שמתחיל בשם הגאון החסיד ז"ל שר"י חלק על ח"ק שהדי כל הפשר מכות היו כתובים נמעה כאז"ל נמדרש וכבר ח"ק שהיו כתובים נהיבט שלימות דם לפרעה וכן כולם ור"י סגר שכיח כהנו רק טעריקון דך ערש כו' ולפ"ו הפשר למד דכ"י ס"ל שהיו כתובים טעריקון חלא דח"ק ס"ל שהיו כתובים שנים שנים ונמ"ש ניד חזקה כ' ט' ור"י ס"ל שהיה כהוב נג' לחופים:

הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה
 של חמש מכות. שגאמר ישלח גם חרון אפו עברה
 ונצם וצרה משלחת מלאכי רעים: חרון אפו אמת.
 עברה שמים. ונצם שלש. וצרה ארבע. משלחת
 מלאכי רעים חמש. אמור מצתה במצרים לקו חמשים
 מכות וצל הים לקו חמשים ומאתים מכות:

29 ביכוס קצוות

ר' יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך ער"ש באח"ב.
 למה הרצרכו אלו הסימנים והלא אמרנום בפסוקים
 שלפנינו¹⁹², ועוד שחשבתם כאמור "אלו הן"¹⁹³. אלא ר'
 יהודה היה נותן סימנים על מחלוקת אלו הרבנים¹⁹⁵ שאומר
 בסמוך ר' יוסי הגלילי ור' אליעזר ור' עקיבא, שר' יוסי הגלילי
 אומר שלקו על הים חמשים ור' אליעזר אומר מאתיים ור'
 עקיבא אומר מאתיים וחמשים סך הכל חמש מאות, וכן מניין
 האותיות שבגימטריא "דצ"ך עד"ש באח"ב", ואחד עולה
 החשבון¹⁹⁶ - זהו אצבע של מצרים¹⁹⁷, וכן¹⁹⁸ היה ר' יהודה
 נותן סימנים לאמת דברי חכמים שכולם אמרו אמת, שבכל
 המכות הוכו המצרים על הים - בת"ק מכות.

30 פסוק ח"א ח"א ח"א

אי שבעתי כל השנה אצל ב"ש דצ"ך ער"ש באח"ב. ע"כ:

31 פסוק ח"א ח"א ח"א

כי ויאמר אם-שמוע תשמע לקול ו יהוה אלהיך והישר בעיניו
 תעשה והאונת למצותיו ושמרת כל-חקיו בלתי-מחלה אשר-
 שמתתי במצרים לא-אשים עליך כי אני יהוה רפאיה: ס

32 ר"ב

אלא⁷⁵ ר' יהודה לא בא ליתן אלא
 הסימן של חשבון המכות שלקו על הים, שר' יוסי היה אומר
 חמשים מכות, ור' אליעזר מאתיים, ור' עקיבא מאתיים
 וחמשים, ובין כולם עולה חמש מאות, ועל זה אמר ר' יהודה
 הסימן "דצ"ך עד"ש באח"ב" שעולה חמש מאות ואחת,
 ובגימטריא לא קפדינן על אחת יתר או חסר⁷⁶.

33 ח"א ח"א ח"א

ולזהוידע לנו כי כל מכות³⁸⁸ שהביא הקב"ה במצרים הוא עתיד
 להביא על אדום שנאמר: כאשר שמע למצרים יחילו כשמע
 צר (ישעיה כג ה), אמר רבי אלעזר: בכל מקום שכתוב "צר"
 מלא - בצור המדינה הכתוב מדבר, וכל מקום שכתוב "צר"
 חסר - במלכות הרשעה³⁸⁹ הכתוב מדבר שהיא מצירה
 לישראל, מי שפרע מן הראשונים יפרע מן האחרונים³⁹⁰,
 במצרים הכה בדם, ובאדום³⁹¹: ונתתי מופתים בשמים ובארץ
 דם ואש ותימרות עשן השמש יהפך לחשך והירח לדם (יהאל
 ג ג-ד). במצרים צפרדעים שהיה קולן קשה, ובאדום: קול
 שאון מעיר קול מהיכל (ישעיה סו ו). במצרים עפר כל הארץ
 כינים, ובאדום: ונהפכו נחליה לופת ועפרה לגפרית (שם לד
 ט). במצרים ערוב, ובאדום: וירשדה קאת וקישד וינשוף
 ועורב ישכנו בה (שם שם יא). במצרים דבר, ובאדום:
 ונשפסתי אתו בדבר ובדם (יחזקאל לח כב). במצרים שחן,
 ובאדום: המק בשרו והוא עומד על רגליו ועיניו תמקנה

למשה ולאחרן אלא להקב"ה, ונכנס בהן שחן שהיה ע"י
 שלשתן, פיה כבשן שהוא מהארץ⁴⁰² ע"י אהרן⁴⁰³, חרקה
 משה⁴⁰⁴ באויר שהיה שולט באויר, והקב"ה הפלאה, שלא
 היה בישראל⁴⁰⁵, ושלשה ע"י משה שהיה שולט באויר והם
 בא"ח⁴⁰⁶, והאחרונה מכת בכורות שהיתה בה הפלאה⁴⁰⁷ ולא
 נמסר אלא להקב"ה. והגה⁴⁰⁸ המכות היו שלשה ע"י אהרן -
 דם צפרדע כינים, ושלשה ע"י משה - ברד ארבה חשך,
 ושלשה ע"י הקב"ה - ערוב דבר מכת בכורות שהיה בהם
 הפלאה, ערוב, שנאמר: והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן
 אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערוב למען תדע כי
 אני ה' בקרב הארץ (שמות ח יח), דבר: והפלה ה' בין מקנה
 ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר
 (שם ט ד), מכת בכורות: ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב
 לשונו (למאדם) [למאיש] ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה
 ה' בין מצרים ובין ישראל (שם יא ז), והעשירית ע"י כולן:
 שחן, פיה כבשן לאהרן⁴⁰⁹, וריקה לאויר למשה, הפלאה
 להקב"ה. וזה רמז רבי יהודה בחלקו אלה המכות לדצ"ך עד"ש
 באח"ב⁴¹⁰.

36 פסוק ח"א ח"א ח"א

הרב"א פירש ור"ב נקט לה רבי שאין שלש של חמשים והיה ב"ש שחן חשך
 כל איתו היה סבבט עב רבדו כשהו רבבם היו עש חשך ושחן אלא שהיו ב"ש
 עשך רבבה ויהוה ל"י שהיא בן כי כולם קשורין זה מה כשתביתו זה על זה וחקק
 אהיות ראשיתו מן השלש היה השך, והנים שלחן שחן, שלשית שלחן כנס, לפיכך
 ש"בם ק' להשבעתו זה הדרוש.

37 פסוק ח"א ח"א ח"א

ומפרש ה"ר יצחק בר' אשר שולט ביום שנפטר רבנו יצחק
 בר אשר ז"ל וקראוהו על שמו, וקראו עליו חרם השמש וכל
 השמש, שלכן זה הסימן, שכאשר תשים דצ"ך עד"ש באח"ב זה
 על זה תמצא בכל ענין נחמלה נחמלע ונסוף חושך שחן כינים,
 לומר שלשון משמשין כחשך, ולא תפרש כ"ל, וגם נמצא
 שיהא חושך להיפך והיה אומר שהחושך משמש עם כולן. וגם
 כשמשמש חושך שחן כינים תמצא בכל נחמלה ונסוף חושך שחן
 כינים, לומר שלשון משמשין בערוביה עם האחרים, ולא
 תפרש כ"ל (ראה בארוכה בטופסום השלם ואל"ף פתחים ק"ג, רב רמז).

38 פסוק ח"א ח"א ח"א

רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר ש לקו
 המצרים במצרים צפור מכות וצל הים לקו
 חמשים מכות. במצרים מה הוא אומר. ויאמרו
 התרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא. וצל הים מה
 הוא אומר וירא ישאל את ה' הגדולה אשר צשה
 יי במצרים ויראו העם את יי ויאמינו בני ובמשה
 צברו. כמה לקו באצבע צפור מכות. אמור מצתה
 במצרים לקו צפור מכות וצל הים לקו חמשים מכות:
 רבי אליעזר אומר מנין שקל מכה ומכה שהביא
 הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה
 של ארבע מכות. שגאמר ישלח גם חרון אפו עברה
 ונצם וצרה משלחת מלאכי רעים: עברה אמת.
 ונצם שמים. וצרה שלש. משלחת מלאכי רעים
 ארבע. אמור מצתה במצרים לקו ארבעים מכות.
 וצל הים לקו מאתיים מכות:
 רבי עקיבא אומר מנין שקל מכה ומכה שהביא

כמו שכתוב בילקוט שמעוני, [שמות פרשה ז קפב], דם לכה הביא עליהם ז על שאחזו את המים שלא יסבלו בנות ישראל מנדהם, לבטלן מפריה ורביה. ועל עון זה עצמו בא הצפרדע, כנוכר במדרש פרשת וארא, פרשה י ג, הצפרדע מפרטתן על שבטלו ישראל מפריה ורביה. ולזה אמר 'ביד חזקה שתיים, כי שתיהן באו מטעם אחד.

ובורע נטויה, כנים וערוב לפי מה שכתב הר"ב שי"ך. כי מכת הערוב היא על שהמית שלש מאות ילדים להתרפאות מצרעתו, כנוכר לעיל. על כן גם מטעם זה הביא עליהם את הכינים, כי מה שחשב להתרפאות, אורבא הפך עליו בלהות להביא על צרעתו מכת הכנים, המרחשת בגופו יחד עם צער הצרעת ואכלת חצי בשרו.

ובבטרא גדול, דבר ושחין. לפי מה שאמרו ר"ל, שמכת הדבר היה על שהיו גזולין המצריים ממקנה ישראל. וכן לפי מה שכתבתי לעיל בשם הרב יהושע ד"ל, שלקו על שהיה עבודה זרה שלהם, ואמרינו בערכיו. [דף סז ע"א], על שבעה דברים נגעים באים, ושנים מהן גול ועבודה זרה.

ובאותות שתיים, ברד וארבה. הוא שפוט בדברי רד"ל ששתיהן היו מטעם אחד, על ששמו לישראל וזרעי שדוניהן כנוכר בילקוט.

ובמפוסתים שתיים, חשך ומכת בכורות. שתיהן מטעם אחד. כי הנה כתבו המפרשים בסעם מכת החשך, מפני כי הם היו בתוקים לשמש לאלות, על כן שלח חשך ויחשיך, לפרסם אלותהו. וכן הם היו עובדים לסלה כי הוא הבכור, ועל כן ה' חכה כל בכור לפרסם אלותהו.

וכלפי זה באו דברי רבי יהודה, שהיה נותן בהם סימנין דצ"ך וכו'. כי לרעת הרבר אחר דם צפרדע שתיים היו מטעם אחד משום ביטול פריה ורביה, כנוכר. אמנם רבי יהודה נתן סימנין דצ"ך. דרבי יהודה היה דורש אותם משולשות, כי שלש שלש היו מטעם אחד. דרבי יהודה סבירא ליה דגם מכת הכינים היתה מטעם ביטול פריה ורביה. יבא בריה כי אינה פרה ורבה ויפרע מאומה שלא הניח לישראל לפרות ולרבות. וכן נראה ממה שאמרו ר"ל, יבא כינים דבריהם מן העפר ויפרע מהמצרים שבטלו ברכות והיה ורעך כעפר הארץ.

וכן סימן ער"ש סבירא ליה לרבי יהודה דשלש באו מטעם אחד. ערוב על שלש מאות ילדים שהמית להתרפאות מצרעתו, כמו שכתב יהושע שי"ך. כי על כן סיד כל חית ארשנו. וכן דבר חולי הממית, לאשר המיתו הילדים. וכן שחין, כתב הר"ף ד"ל פרשת בא, שהיה עונש על שהמית את הילדים לרפאות עצמו מצרעתו, והיה להיפך כי נגעו ה' עוד בשחין מרחת.

וכן סימן באח"ב סבירא ליה לרבי יהודה דאירבעתן באו על הונות. ותחילה הביא עליהם ברד וארבה למעט מרנסתם, על דרך י' בעד אשה וזנה עד ככר לחם [משלי ו כו]. וכן חשך על כי עיקר הונות בחשיכה יתחלכו, על דרך צעין גאף שמרה נשף [איוב כד טו]. ושוב פירסם וזותם, כמו שנאמר: כי אין בית אשר אין שם מת' [שמות יב ל], ואמרו ר"ל, שהמצריות מונות תחת בעליהן וילדות מרוזקים פגונים, והיו להם בכורות הרבה, שעמים הם חמשה לאשה אחת כל אחד בכור לאביו.

לר"ל אמר קוב"ש - ל"ה כקב"ש כחז
למק"ש א"א' כ"ג

מ"ן מהר"א זיע"א
חש"י, תשי"ב

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך
ער"ש באח"ב. דצ"ך לשון דיצה
שמחה. ער"ש, זה עשו שמכר בכורתו
בעד ערשים. ב"א ח"ב, שיבוא הסוף
הקשה, "פריי דין עשו, עס וועט קומען
דיין שווארצער סוף" [בתרגום ללה"ק -
שישמח עשו שיבוא עוד מפלתו ויכנע עוד
במהרה בימינו אמן]. (רש"פ - הר"פ)

במס' חק"ש סוף פ' א"א רבה -

— ועל כן
הוכיח ר' יהודה ד"ך ער"ש ד"ך שמחתך תשי' כשתוכס
לסיוח ער"ש כעדשה שאין לה סה כהי"כ לסכול כהכנסה

בחזירים ולשונן תמק בפיהם (וכריה יד יב). במצרים ברד, ובאדום: וגשם שדסף ואבני אלגביש (יחזקאל סם). במצרים ארבה, ובאדום: בן אדם אמר לצפור כל כנף ולכל חית השדה (שם לט ז), במצרים חשך, ובאדום: ונטה עליה קו תהו ואבני ברז (ישעיה לז יא). במצרים נגף³⁹², ובאדום: שמה נסיכי צפן כלם וכל צדוני (יחזקאל לב לו). ר' מאד אומר: וירדו ראמים עם (ישעיה לז ז) - וירדו רומים³⁹³ עם, במצרים נפרע מאלהיהם ואח"כ נפרע מהם ובאדום פורע משד שלהם תחילה ואח"כ מהם, שנאמר: והיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה (ישעיה כד כא)³⁹⁴. ע"כ בילמדנו. ולפי זה נתן בהם סימנין רבי יהודה שהיו הסידור הגאות שהיה כטקסין של מלכים ושיביאם הקב"ה כן באדום³⁹⁵.

ס"ס ברכות - ר"י יצחק אלעזר

יש לומר, דצ"ך בתקופת תמוז, ער"ש בתקופת תשרי, בא"ח בתקופת טבת, ב' בתקופת ניסן. כי חדש שמשוה כל מכה, ונמצא לפי זה שכתמוז התחילו, ובניסן נשלמו²⁷⁷. והדבר נראה, כי כתמוז מנהג המלך לצאת לראות גדול היאור ונאמר הנה יוצא המימה²⁷⁸ (שם ז, טו), ובתשרי²⁷⁹ בטלה עבודה (ראש השנה י"א ע"ב), כי באלול אמרו אצבע א-להים היא (שם ח, טו), שבאלול היתה מכת הכינים, ובתשרי מכת הערוב, והוא תחלה מה שנוכר כי יפליא הבי"ה את ארץ גושן אשר שם בני ישראל שלא יהיה ערוב (על פי שם שם ח), אז ידע פרעה כדאי כי כל זה להשגחה פרטית על ישראל ובטל העבודה²⁸⁰, ועליו הכתוב תקעו כחדש שופר²⁸¹ (ושלח פ"א ד), הסירותי מסבל שכמו (שם שם ז), ובטבת היה הכרד שככר צמח מה שנוכר שם, וכל שכן בארץ ההיא שהיא מבכרת פיאותיה, ובשבט הארבה אכל יתר הפליטה, ובאדר החשך, ולבני ישראל אור, על כן אמרו חכמים ז"ל (חשיית כ"ט רע"ב) מאן דאית ליה דינא בהדי גוי באדר ליזיל בהדיה דבריא מזליה.

ש"ס רמב"ם ב"מ ס"א א"ל ק"ל

ר"ב יהודה ה"ה נותן בהם סימנים כ"י רבו המפגשים מה תועלת יש בנתינת הסימנים. ונראה לומר, כי גם ישרא"ל היו נתונים בדין, ומערכת של המכות ה"ה ראי לחול גם בן על ישרא"ל חס ושלום, רק הקרוש כרדף הוא כרדףו וכתסדיו נתן פדות וכפר ונתהפף לענין אחר. כמו שנתהפף דם אשר ראה פרעה, ואמר יראו כי רעה נגד פניכם' (שמות י"ח), ונתהפף לדם מילה, פן כלם. ועל זה נתן סימנים. סימן ראשון - י' צ"ך. מכה הראשונה מזה הסימן - דם. ונתהפף לדם מילה כמו שקתבתי (להלן אוח תנן). סימן השני - ער"ש. מכה הראשונה מזה הסימן - ערב. נחקים כחטאם בענין אחר, כמו שקתוב (דברים ז, כב) 'פן תרבה עליך חית השדה'. סימן השלישי - באח"ב. מכה הראשונה מזה הסימן - כרד. נחקים בימי שמואל 'הלוא קציר חטים' כ"י (שמואל א' יב, יח). וכן רבי יהודה להורות לנו, כמו שמצינו בהד"א ראשי הסימנים שנתקמו בישראל במדת הדין הרפה להיות פדות על מדת הדין הקשה, פן מסתמא כלם.

מ"ז ב"ר' סוף פ' א"א רבה -

ולפי מדרשו יתפרש בשני פנים. דבריו רבי יהודה מוסבות על מה שכתוב לעיל ביד חזקה שתיים ובורע נטויה שתיים וכו'. שהכונה להם לומר, שהכתוב רמזן שתיים לומר, כי כל שתיים ושתיים באו מטעם אחד. דם צפרדע מטעם אחד,

ע"ד יתן בעטר סיוה. וכתיב באחיב לרמו רית בילו חיל חירותיו ביתכלה כחיל להורות כי אם נשחוק ונסבול כעדרשה בני להתרעס, אך עוד נמלא סינו תהלה לנטוח כסוף הכנה, וע"ז אחיב רית חיל ח"י ביקרנו רמו עמו אחיב בלרה כי גם הוא בקרנו ודיו לעבד שיהי כרנו, ולכן לא נתרעס. ורמו אחיב אישרי חיוסי כיו על בעחון טוב המעוהד. ועל זה אמרו ערומים כחדם לשנת ולפאר שם קדשו ומשימים פלמס ככהמה בעיני הסכלנות אך לכס לב שכר וכדכה על כן שכינה שר"י בתוכס השורה בשברי כלים דוקא.

עשר מצות וכו' ה"ג נס"א

הוא גירסא הר"ב (*). ונ"ש דל"ך עד"ש באחיב שק היה נתן כס רבי יהודה סימנים כמו שהוא בהגדה ליל פסח. וכונה זו בשנת הגדול פה בקראקא לפ"ק בדרוש שדרשמי בניס המסמ הקשימי שאין במינוח אלו שום משמעות ולכן כ"ל לקרוסן דל"ך קדש בלחז ומשמעותן כאלו הקב"ה אומר שמחוק כשארדוש באנחם חרב שערין ואל"ף מחלפין. וכן שמי לומים בסינה אחם כמו שמה שלמה כנס כנס. ועדש על שם פסוק במדקוק ג' י"א. באף חדוש גי"ס. ובאחב. ע"ש פסוק ביחזקאל כ"א כי אנחם חרב ופירש"י שהמ"ו חנה יסוד ולא נאה אלם למיכה):

רבי יודקא אמר

דצ"ך. שמתוך תורת בשתיקה ודו עד"ש. (כמו סוכה דשמע ואריש (אותיות מתחלפות). חלפה בישתא מאה (סנהדרין ז.) גם מלשון עדרשה כמשמעו. כעדרשה זו שאין לה פה והיא באכל אבל. וכן צריך להיות בלילה הזה עתה בגלות. שעושין גם סימני אבלות. ואסור לנו למלא שחוק פינו בעולם הזה (ברכות לא.). עד שתגיע עת נאולה שלמה. או ימלא שחוק פינו (תהלים קנב). אך עתה באחיב. בארבה וחבה תסבול עול גלות וחקים מצות ה' כרובה על"ך. והוא באחיב. והוא ענין נאה בלי ספק. ע"ן עוד לקמן בס"ד:

באחיב רמה

אמר להם היו יודעים כל נסים שעשה לכם הקדוש ברוך הוא ראיתם בעיניכם. במצרים עשה לכם ועיניכם רואות, מנין שנאמר (שם ז ט) המסות הגדלות אשר ראו עיניך. מהו המסות, המכות ממסות גופיהן של מצרים. מהו ואתח, רבנו אמרי שהיו גרשמות על גופיהן דם צפרדעים וכננים. מהו והמופתים, שהיו המכות מפתות אותן. כיצד, לשלשים יום היתה באה המכה והיתה עושה שבועה ימים והלכה לה, והיו גרונחין עשרים ושלשה ימים בין מכה למכה, ולא היו חוזרין בהן. הרי שהיו מפתות אותן.

אומר רבי יודקא אמר

היה נתן בהם סימנים. במטה לוי הביא שיש שפירשו על פי המדרש (דב"ר ז ט) שהמכות היו נרשמות על גופן של המצרים, 'דם, צפרדע, כינים וכו', ולפי זה כוונת רבי יהודה הוא שהקב"ה היה נותן בהם במצריים סימנים 'דצ"ך עד"ש באחיב', דהיינו שכל העשר מכות היו נרשמות בגופן, ומה שנתן את הסימן בראשי תיבות הוא מפני הקיצור. וכתב שלפי זה צריכים להוסיף מלת 'אומר', 'רבי יהודה אומר: היה נותן וכו'.